

ОСОБЛИВОСТІ ПІДГОТОВКИ І ПРОВЕДЕННЯ ПИСЬМОВОГО КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ НЕМОВНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Березовська О.В.,

старший викладач кафедри ділової іноземної мови
та міжнародної комунікації,
Національний університет харчових технологій

Тригуб І.П.

старший викладач кафедри ділової іноземної мови
та міжнародної комунікації,
Національний університет харчових технологій

Стаття присвячена доцільності використання тестових завдань для оцінювання рівня знань студентів немовних вузів на заняттях з іноземної мови.

Ключові слова: письмовий контроль, тест, тестові завдання, рівень знань, мовленнєва компетенція.

Статья посвящена целесообразности использования тестовых заданий для оценивания уровня знаний студентов неязыковых вузов на занятиях по иностранному языку.

Ключевые слова: письменный контроль, тест, тестовые задания, уровень знаний, языковая компетенция.

The article reveals the usefulness and necessity of test control to evaluate the level of knowledge of students of non-lingvistic higher educational establishments.

Key words: written control, test, level of knowledge, speech competence.

Постановка проблеми. Серед загальнодидактичних принципів навчання іноземних мов вирізняють такий методичний принцип як принцип домінуючої ролі вправ у навчанні іноземних мов. Ці принципи неможливо застосувати у навчанні інших предметів, оскільки вони відображають специфіку предмета «Іноземна мова» і містять суто методичні поняття та явища. Тому для успішного оволодіння навичками та уміннями іншомовного спілкування у різних сферах і на різну тематику потрібна інтенсивна практика в усному та писемному мовленні. Цей принцип передбачає, що найбільше часу на заняттях з іноземної мови відводять на тренування з іншомовним матеріалом і мовленнєву практику користування іноземною мовою у різних комунікативних ситуаціях. Вправи мають займати до 85% заняття. Згідно з принципом комунікативної спрямованості більшість вправ, які студенти виконують на занятті, має репродуктивний умовно-комунікативний і комунікативний характер. Враховуючи первинність усного мовлення і вторинність письмового, розуміємо, що всі мовні явища студенти опрацьовують спочатку усно, а потім - у письмовій формі. Тут виникає поняття контролю письма. Ефективним засобом організації контролю письма у навчанні іноземної мови є тестування. Тестовий контроль може забезпечити успішну реалізацію мети і всіх функцій контролю, а також задовольнити вимоги, що висувуються до якості контролю. Тестовий контроль або тестування як термін означає у вузькому смислі використання і проведення тесту, і в широкому – як сукупність етапів планування, складання і випробування тестів, обробки та інтерпретації результатів проведення тесту [7, 271]. Основна відмінність тесту від традиційної контрольної роботи полягає у тому, що він завжди припускає вимірювання, і тому головна відмінна риса тесту - об'єктивність, що і гарантується вимірюванням. Тому оцінка, що виставляється за підсумками тестування, відрізняється більшою об'єктивністю і незалежністю від можливого суб'єктивізму вчителя, ніж оцінка за виконання традиційної контрольної роботи, яка завжди суб'єктивна, оскільки заснована на враженні вчителя, не завжди вільного від його особистих симпатій або антипатій по відношенню до учня. Перевіряти тест зручно за здалегідь заготовленим шаблоном. Тестова методика особливо ефективна, коли завдання синтетичне, що дає змогу за короткий проміжок часу перевірити розуміння завдання. також тест слід поєднувати із традиційними видами контролю.

Аналіз останніх досліджень. Обґрунтування багатьох принципових положень, які забезпечують розвиток інтересу студентів взагалі до вивчення іноземних мов можна знайти в працях, присвячених та застосуванню проблемних підходів у навчанні (Махмутов М.І.,

Скаткін М.М.); необхідність формування особистісного ставлення до проблеми в процесі її вирішення при вивченні мови (Фурман А.В.); питанням контролю та оцінювання знань (Банкевич В.Л., Бернштейн М.С., Іванова Г.В., Кокота В.О., Красюк Н.І., Рись В.Л., Товма О.Л., Фоломкіна С.К., Юдіс Г.Б.); методиці викладання іноземних мов (Вишневський О.І., Ніколаєва О.Ю.); вивченню писемного мовлення (Бім І.А., Шатілов С.Ф., Рогова Г.В., Гез Н.І., Рахманінова В.Н., Алгазіна М.М., Лімпан-Орлова Г.К., Львів Р.С., Політова Р.І.). Отже, ефективність процесу навчання письма залежить від правильного вибору викладачем методів та прийомів навчання письма, від правильного підходу до комунікативних завдань та від вибору виду письмового контролю.

Вступ. Під категорію письмового контролю підпадають контрольні роботи, що мають вигляд різноманітних тестових завдань (з варіантами відповідей, на доповнення однією з наведених нижче відповідей, на знаходження відповідності однієї частини завдання іншій і тому подібне), письмові переклади та твори на завдану тему. Спільною у письмовому контролі є форма виконання: студент виконує завдання письмово незалежно від того, чи робить позначки на бланку відповідей чи пише повністю на чистому аркуші. Письмовий контроль з іноземної мови студентів немовних спеціальностей передбачає перевірку мовленнєвої компетенції студентів, які, отримуючи диплом бакалавра, мають досягти мінімально прийнятого стандарту володіння іноземною мовою для бакалавра немовних вищих навчальних закладів - В2 (незалежного користувача) [1]. Але, слід зазначити, що досягнення студентами цього рівня досить непросте завдання як для майбутніх фахівців, так і для викладачів іноземної мови, оскільки групи нефілологічних напрямків не діляться за рівнем володіння іноземної мови, тому викладач має працювати у групі, де є студенти з абсолютно різним рівнем володіння мовою. Тому викладач має «поступитися»: або умовно розділити групу і давати студентам два комплекти різної складності, або викладати згідно з програмою і неминуче втратити інтерес частини студентів. Кожен викладач вирішує цю проблему відповідно до складу групи, активності студентів на занятті, власної готовності складати на кожне заняття декілька варіантів подачі і контролю матеріалу. Тож усний контроль дуже спрощує процес оцінювання: у процесі мовлення або усного виконання вправ одразу перевіряються мовленнєві навички, мовна компетенція, домашня підготовка студента, оцінюється вивчений лексичний та граматичний матеріал. Цей вид контролю незамінний для поточної перевірки невеликої теми (бесіда, розповідь, спілкування за темою, виконання післятекстових вправ до тексту на розуміння тексту, переклад, безперекладне читання). Усний контроль для матеріалу великої теми або цілого семестру потребує багато часу і за перебігом опитування може набути вигляду екзамену. У випадку ж, коли слід перевірити знання цілої групи з 15 і більше студентів, викладач використовує письмову форму контролю. Письмовий контроль з іноземної мови може складатися з різних вправ на перевірку різних аспектів: лексики, граматики, орфографії, синтаксису. Для кожного з цих аспектів існує комплекс вправ, що дозволяє викладачу створити контрольну з диференційованим рівнем складності. Особливу увагу викладач приділяє підготовці контрольних завдань для студентів другого етапу навчання, коли слід перевірити знання фахової лексики, граматичних конструкцій, притаманних письмовому технічному тексту, фахових скорочень [2], багато з яких є словами іншомовного походження (наприклад, з латинської, англійської, французької мов). Але на етапі вивчення професійної іноземної мови це стає великою перешкодою. Тому під час підготовки студентів викладач має звертати особливу увагу на відмінність курсу іноземної мови першого етапу навчання від другого і наголошувати важливість знань особливостей фахових текстів, фахового мовлення під час підготовки до контролю. Сам контроль з професійної іноземної мови має бути наближеним до реальних умов: і продуктивні, і репродуктивні навички мають перевірятися за допомогою автентичних матеріалів. Вправи мають розкривати здатність студента швидко перекладати фахові терміни, розшифровувати скорочення, знаходити відповідність термінів мови, що вивчається, міжнародним термінам, виявляти і перекладати конструкції фахового тексту з трансформацією у синтаксичні моделі рідної мови. Пам'ятаємо про негативне ставлення студентів до письмового контролю: написане неможливо виправити одразу ж після продукування (як у процесі усного мовлення, коли викладач вислуховує відповідь) і дуже

складно після виставлення оцінки (бо найчастіше письмовий контроль проводиться наприкінці семестру, коли студентам не вистачає часу навіть готуватися до контрольних, не те щоб переписувати складені на оцінку, що їх не задовольняє). Студенти взагалі, а особливо студенти технічних спеціальностей, ставляться до будь-якого письмового контролю знань упереджено: більшість студентів має негативний досвід письмового оцінювання - навіть для впевненого, підготовленого відмінника контрольна робота будь-якого виду є стресовою ситуацією, що впливає на зосередженість та увагу. Через це під час аналізу перевіреної роботи студенти знаходять багато помилок, яких могли б уникнути, якби виконували це ж завдання як домашню вправу. Як можна покращити результати студентів? Перш за все, чітко усвідомити, що об'єктом оцінювання мають бути структурні компоненти навчальної діяльності студента, а саме:

1. Емоційно-мотиваційний компонент - ставлення до навчання. Аналізуються такі його характеристики: характер і сила; дієвість; сталість. Додамо також загальновідомий факт, що психологічний тиск з боку викладачів є одним з найважливіших чинників нелюбові до предмета. Але у такому випадку студенти не готуватимуться до перевірки, і оцінка за одну тему має враховувати декілька аспектів (на прикладі іноземної мови - лексика, граматики, синтаксис, орфографія), так і для студента, який здатен розвинути як впевнена у собі особистість за час навчання у ВНЗ і має право на справедливі умови оцінювання у рамках шкали, передбаченої навчальною програмою.

2. Змістовий компонент - знання про об'єкт. Обсяг знань визначений навчальними програмами, державними стандартами. При оцінюванні підлягають аналізу такі характеристики знань: повнота; правильність; логічність; усвідомленість (розуміння, виокремлення головного і другорядного), вербалізація - словесне оформлення у вигляді відтворення (переказ, пояснення); застосування знань (адекватність, самостійність в умовах новизни (за зразком, аналогічності, відносно нові).

3. Операційно-організаційний компонент - дії, способи дій: предметні; розумові; загальнонавчальні.

Саме ці характеристики емоційно-мотиваційного, змістового, операційно-організаційного компонентів учіння студентів можуть бути покладені в основу визначення рівнів навчальних досягнень (I - початковий, II - середній, III - достатній, IV - високий), загальних критеріїв їх оцінювання та відповідних оцінок (у балах).

Більшість викладачів усвідомлює, що в системі контролю знань студентів є багато недосконалого, що не відповідає сучасним вимогам. Основних недоліків традиційно здійснюваного контролю можна вказати :

а) індуктивний характер;

б) суб'єктивність в оцінюванні навчально-пізнавальної діяльності.

Подолання їх, на наш погляд, в певній мірі, сприятиме впровадження тестового контролю знань студентів.

Слово «тест» в англійській мові означає «випробування, проба, експеримент, перевірка». Існують різні визначення поняття «тест» - від улюбленого виду контрольного завдання до набору завдань, які мають вигляд «множинного вибору». За визначенням С.К. Фоломкіної, під тестом розуміються завдання, що мають специфічну організацію, яка дозволяє всім студентам працювати одночасно в однакових умовах і записувати виконання символами [17,12]. У зарубіжній практиці мовного тестування відмінності в трактуванні поняття test представляються як відмінності між поняттями «контрольна робота» взагалі як підстава оцінної думки і «контрольна робота», що припускає спеціально організовану перевірку знань, що цікавлять нас (знань, умінь, навичок) [7, 270]. В педагогічній літературі під дидактичним тестом розуміють підготовлений, згідно з певними вимогами, комплекс стандартизованих завдань, що дозволяють виявити в учасників тестування компетенції, піддаються певному оцінюванню за заздалегідь встановленими критеріями.

У тестології (теорії і практиці тестування) виділяють різні види тестів:

1) за цільовими, функціональними і смисловими ознаками:

- за метою застосування: констатуючі, діагностуючі, прогностичні;

- за видом контролю: тести поточного, рубіжного, підсумкового, заключного контролю;

- за об'єктом контролю: тести, спрямовані на вимірювання рівня засвоєння мовного матеріалу(навички); тести, спрямовані на вимірювання рівня сформованості мовленнєвих умінь);
- за співвідношеннями з нормами чи критеріями: тести, орієнтовані на норми знань; тести, орієнтовані на критерій оцінки;
- за статусом контролюючої програми: стандартизовані (тест, що пройшов апробацію на досить великій (600-1000 чоловік) кількості учасників тестування і який має стабільні і допустимі показники якості, а також специфікацію - паспорт з нормами, умовами та інструкціями для його багаторазового використання в процесі контролю за якістю знань); нестандартизовані тести (тести, складені самими викладачами для своїх студентів);
2) за формальними ознаками:

- за структурою та способом оформлення відповіді: вибіркові тести, тести з вільною конструйованою відповіддю;
- за характером вибіркового відповідей: альтернативні тести, тести множинного, тести перехресного вибору;
- за гомогенністю завдань: тести на швидкість, на складність;
- за способом презентації мовленнєвого стимулу: тести з використанням технічних [засобів навчання](#), тести без використання технічних засобів навчання;
- за використанням засобів оперативного машинного зв'язку: машинні, без машинні.

Максимально підвищити надійність вимірювання і валідність використання тесту можна якщо слідувати трьом основним етапам його створення [7,269]:

1)дати ясне і недвозначне теоретичне та науково-обґрунтоване визначення умінь, які треба перевірити;

2)точно встановити умову і операції, яких слід дотримуватися при проведенні тесту і спостереженні за його виконанням;

3)кількісно визначити результати спостережень, з тим, щоб переконатися, що вимірювальні шкали, які використовуються, володіють всіма необхідними якостями.

Якість будь-якого вимірювального засобу, у тому числі і тесту, визначається в першу чергу показниками його надійності і валідності. Показник надійності свідчить про те, наскільки послідовні результати цих вимірювань. (Надійний тест повинен виключати випадковість того або іншого результату.) Валідним вважатиметься тест, що вимірює рівень розвитку тих (і лише тих) умінь, навиків, знань, для вимірювання яких він призначався розробниками. Валідність (практично в будь-якому вигляді) визначатиме правомірність інтерпретації результатів тестування. Очевидно, що застосування певного тесту в цілях, для яких він не був призначений, при складанні автоматично зробить його невалідним.

Тест, як правило, складається з двох частин - інформаційної та операційної. Інформаційна частина має включати чітко і просто сформульовану інструкцію (що і як слід виконувати учаснику тестування). Бажано, щоб інструкція супроводжувалася прикладом виконання. Операційна частина тесту складається з певної кількості тестових завдань. Виконані тестові завдання потребують відповідної оцінки і визначення знань тестованого.

У своїх дослідженнях О.М.Мокров, Т.В.Солодка переконливо доводять переваги тестового контролю ЗУН над іншими методами контролю:

дає можливість викладачеві упродовж досить обмеженого часу перевірити якість знань у значної кількості студентів; за його допомогою стає можливим контроль знань, умінь, навичок на необхідному, заздалегідь запланованому рівні; є реальним самоконтролем; знання оцінюються більш об'єктивно; увага студентів фіксується на осмисленні формулюванні відповіді та її суті (створюються умови для постійного зворотного зв'язку між студентом і викладачем).

Проте тестовий контроль знань, має істотні недоліки, які можна поділити на три групи:

1) недоліки, які лежать в основі сутності контролю (ймовірність випадкового вибору правильної відповіді або здогадка про неї; можливість при застосуванні тестів закритого типу оцінити тільки кінцевий результат;

2) недоліки психологічного характеру (стандартизація мислення без урахування рівня [розвитку особистості](#));

3) недоліки, що ґрунтуються на організаційно-методичних показниках (велика затрата часу на складання необхідного «банку» тестів, їх варіантів, трудомісткість процесу; необхідність високої кваліфікації вчителів та експертів, що розробляють тестові завдання). На наш погляд, існують реальні шляхи усунення цих недоліків. Для того, щоб тестовий контроль знань був результативним, необхідно дотримуватись таких психолого-педагогічних вимог щодо його застосування:

1. Поступове впровадження тестового контролю.
2. Завдання повинні мати комплексний характер.
3. Тестовий контроль мусить гарантувати об'єктивність оцінки знань, умінь, і навичок студентів, сприяти усуненню суб'єктивізму, а відтак і формуванню позитивного ставлення до навчального предмета, а також до викладача.
4. Важливим є дотримання організаційної чіткості в проведенні тестового контролю.
5. Тестові завдання дають змогу значно скоротити час очікування студентами оцінки після виконання завдання, що є дуже суттєвим фактором- як психологічним, так і виховним.
6. Обов'язково слід робити аналіз результатів тестування.

Отже, тест як система завдань специфічної форми і відповідного змісту є науково обґрунтованим інструментом оцінювання знань, [умінь і навичок](#) студентів, допомагає здійснювати індивідуальний контроль [результатів навчання](#) кожного з них, мобільно керувати навчально-виховним процесом.

Тестування в навчанні іноземної мови проводиться для виявлення: рівня досягнення в певному виді діяльності; здібностей до певного виду діяльності; труднощів в оволодінні тим або іншим видом діяльності і можливих способів їх подолання.

Завдання тестів завжди мають однозначне рішення, визначення правильності відповіді здійснюється по заготовленому ключу. Застосування тестів при контролі доцільне тому, що вони задають напрям розумової діяльності студентів, привчають їх варіювати процес переробки сприйнятої інформації.

Від правильної організації контролю залежить якість навчання. При проведенні контролю необхідно керуватися наступними правилами [10, 2]: контроль повинен носити регулярний характер; контроль повинен охоплювати максимальну кількість учнів за одиницю часу; об'єм контрольованого матеріалу повинен бути невеликим, але достатньо репрезентативним, щоб по ступеню його засвоєння (незасвоєння), володіння (неволодіння) ним учнів можна було судити, чи здобули вони необхідні навички і уміння; при проведенні контролю слід виходити від конкретних задач уроку.

Фактично здійснення кожної із задач заняття повинне контролюватися шляхом використання доцільних форм і прийомів контролю. Контроль має наступні функції [12, 135]: діагностичну; управлінську; коректуючу; оцінну; стимулюючу; мотивуючу; плануючу; повчальну. У контролі реалізується і функція забезпечення взаємодії викладача та студентів у педагогічному процесі. Взаємодія полягає у тому, що викладач виступає як суб'єкт, що здійснює контроль, а студент як об'єкт контролюючої дії і як суб'єкт, що переживає цю дію, здійснює саморегуляцію і самокоррекцію своєї діяльності, тим самим надаючи опосередковану дію на викладача, на зміст його повчальної діяльності. Контролююча діяльність викладача виступає як відкрита система, гнучка, здатна мінятися залежно від відомостей, що поступають від студентів по каналах зворотного зв'язку. По суті викладач в процесі контролю теж отримує статус суб'єкта, саморегулюючого свою «поведінку», і об'єкта, залежного від студента і випробовуючого його «тиск». В ході контролю реалізуються в єдності обидва статуси - студент і викладач [12, 136]. Проте надмірне захоплення тестуванням без належного критичного осмислення різних його аспектів може привести до недостатньо об'єктивної оцінки його учбової цінності і тим самим замість користі принести шкоду справі практичного викладання іноземної мови. Слід зазначити, що, не дивлячись на обширну літературу по тестуванню, широку апробацію на практиці і численні експериментальні дослідження, ряд кардинальних питань залишається, за свідченням самих тестологів, не до кінця з'ясованими. Зокрема, під сумнів береться реалізація в тестах однієї з самих основних вимог - вимоги їх адекватності (validity). Річ у тому, що у всіх об'єктивних тестах випробовуваному дається весь мовний матеріал, у тому

числі і той, який є правильною відповіддю і який випробовуваний повинен лише взнати (побачити або почути). Іншими словами, в основі виконання тестового завдання лежить пізнавання, а переконливих даних, що визначають умови, при яких пізнавання свідчить про те, що випробовуваний може відтворити цю ж одиницю самостійно, поки немає. Більш того, немає надійних даних, що підтверджують те, що розпізнавання мовної одиниці серед об'єктивно або суб'єктивно схожих на неї є показником того, що випробовуваний зможе впізнавати її в природному потоці звучної мови або при читанні. Адже наявність контрольованої одиниці серед схожих на неї одиниць мимовільно примушує випробовуваного зосереджувати свою увагу на їх диференціальних ознаках, що служить для нього своєрідною підказкою. Тому в цілому ряді експериментів була одержана низька кореляція як між нетестовими і тестовими завданнями, так і між «мовними» і «мовленнєвими» тестами [12, 187].

Висновки. Таким чином, успішне виконання мовного тесту не є однозначним показником уміння студента оперувати відповідним матеріалом в мовній діяльності, продуктивній або навіть рецептивній. Єдине, про що можна говорити з впевненістю, це те, що негативний результат виконання тесту свідчить про неволодіння відповідним матеріалом. Ще складніше йде справа з «мовленнєвими» тестами, розробка яких почалася зовсім недавно. Складність питання посилюється тим, що дотепер залишається у принципі неясним, яким чином за допомогою тесту перевіряти володіння тим або іншим видом мовленнєвої діяльності. Тут можна знайти два підходи, згідно яким володіння тим або іншим видом мовленнєвої діяльності встановлюється безпосередньо, шляхом оцінки мовленнєвої поведінки учня в процесі виконання самої мовленнєвої діяльності: 1) опосередковано, через перевірку володіння певним мовним матеріалом (для чого використовуються «мовні» тести) і 2) яким-небудь іншим або іншими видами мовленнєвої діяльності. Головна відмінна риса письмового завдання – об'єктивність, яка гарантується вимірюванням, функція якого полягає в тому, щоб давати кількісну інформацію про якість засвоєння. При цьому, він надає вчителю змогу перевірити значний об'єм вивченого матеріалу малими порціями та діагностувати оволодіння цим матеріалом більшої частини учнів. Але одним з недоліків тестового контролю сьогодні є те, що розроблені методики націлені на перевірку фактичних знань учнів і не враховують потенційних можливостей розвитку особистості, вони мають лише оцінювальний, а не прогнозуючий характер.

Література:

1. Брейгина М.Е. О контроле базового уровня обученности. //Иностранные языки в школе. - №2 - 1991. – С. 11 – 18.
2. Володин М.В. Методика составления тестов. // Иностранные языки в школе. –1972.–№1. – С. 4-18.
3. Горчев А.Ю. Методика тестового контроля навыков устной речи. // Иностранные языки в школе. –1976.–№6.–С. 7 – 11.
4. Ляховицкий Н.В. Новый подход к проблеме контроля при изучении иностранных языков. // Иностранные языки в школе. –1978.– №6.– С.18-21
5. Поляков О.Г. О некоторых проблемах использования тестов как одного из средств контроля обучения школьников по иностранному языку. // Иностранные языки в школе - №2 - 1994. – С. 9 – 12.
6. Рабинович Ф.М. Контроль на уроке иностранного языка.// Иностранные языки в школе - №1. – 1987. – С. 2 – 8.
7. Рапорт И.А. Прагматические тесты: сущность, специфика, перспектива. // Иностранные языки в школе - №2 - 1985. – С. 18 – 24.